

/2/ Údržba versus těžba

Základním sporem v celé záležitosti je, zda jde o nutnou údržbu nebo o těžbu. Údržba vodního toku je ze zákona povinností správce vodního toku a nepochybně je, pokud směřuje k odstranění překážek, které by zhoršily povodňový stav či by vedly k zábraně při ledochodu, i veřejným zájmem vysokého významu. Oproti tomu těžba je zájmem soukromým, komerčním, s nízkou prioritou veřejného zájmu a je na místě pečlivě zvažovat její společenský přínos oproti škodám na přírodním a životním prostředí, které s ní souvisí.

Tato základní a logická úvaha je zakotvena zejména ve vodním zákoně (č. 254/2001 Sb.), kde se praví:

- § 14, odstavec 1) **Povolení k některým činnostem je třeba**
b) **k těžbě písku, šterku, bahna ...**
- odstavec 2) **Povolení k činnostem uvedeným v odstavci 1 písm. a) nebo b) se nevyžaduje, vykonává-li je správce vodního toku v souvislosti s jeho správou. ...**
- § 47, odstavec 2) Správou vodního toku se rozumí povinnost
b) pečovat o koryta vodních toků, zejména **udržovat koryta vodních toků ve stavu, který zabezpečuje při odvádění vody z území dostatečnou průtočnost a hloubku vody** a přitom se co nejvíce blíží přírodním podmínkám, ...

Tedy pro to, zda jde o správu vodního toku a jeho nutnou údržbu nebo o těžbu, bude rozhodující, zda nánosy, jež se mají těžít, zabraňují dostatečné průtočnosti při odvádění vody z území. Zákon pochopitelně nestanovuje, co to je dostatečná průtočnost, ta musí být stanovena individuálně pro konkrétní místo konkrétní řeky s ohledem na její obvyklou a povodňovou charakteristiku. Pokládáme proto za stěžejní, aby správce toku ke svému záměru doložil doklad, z něž vyplýne nezbytnost této údržby, stanovením dostatečné průtočnosti a jejího ovlivnění předpokládaným odtěžením náplavů. Jde tedy o **znalecké hydrologické posouzení**. Považujeme za vrcholně nekorektní a protizákonný postup, pokud se správce vodního toku domáhá své pravomoci (odstraňovat nánosy v řece bez povolení dle vodního zákona) na základě tvrzení ve stylu: „vždyť musí být každému jasné, že tam ty náplavy při povodni budou překážet“.

Jsme přesvědčeni, že Povodí Vltavy, s.p. se hydrologickým posouzením vyhýbá záměrně. Hydrologické posudky totiž právě dokazují, že z většiny se nebude jednat o nutnou údržbu, neboť nánosy v řece nikterak podstatně průběh povodně, a na většině míst ani možný ledochod neovlivňují. Potom by ovšem nemohl být uplatňován požadavek na státní dotace takové těžby. Pokud by příslušné firmy měly o šterkopísek jako surovinu i přesto zájem, musely by navíc podstoupit nejen povolovací proces dle výše uvedeného vodního zákona, ale i posouzení v takzvaném „zjišťovacím řízení“ dle zákona o posuzování vlivů na životní prostředí (EIA), č. 100/2001 Sb. Tedy nemohly by využít onoho finančního zvýhodnění, kdy jim těžbu uhradí daňový poplatník, a navíc by musely investovat do řady posudků a podstoupit dosti zdoluhavý a složitý schvalovací proces.

K hydrologickým aspektům se vyjádřila ve svém posouzení Správa CHKO Český kras, Agentura ochrany přírody a krajiny, Výzkumný ústav vodohospodářský T.G.Masaryka a zejména Povodí Vltavy, s.p., útvar inženýrských činností (výtahy viz. druhá strana).

Ze všech uvedených posudků vyplývá, že z povodňového hlediska je vliv náplavových usazenin zanedbatelný. Jak se postupně zvyšuje množství a rychlost proudění vody, **usazeniny se postupně zvedají a jsou unášeny s proudem vody**. Svým objemem v korytě ovlivňují usazeniny běžný průtok řeky (což ale ničemu nevádí, jde o přirozený stav řeky), se zvyšujícím se proudem vody množství usazenin ležící na dně silně klesá a **při více než desetileté vodě jsou v pohybu již prakticky všechny usazeniny** včetně poměrně velkých valounů. Tedy usazeniny šterkopísků mají vliv v podstatě pouze na průtoky, které nevyběží, průtoky, kdy řeka zůstává v korytě. Ve chvíli, kdy se voda dostává mimo koryto, rozlévá se a působí škody, jsou již náplavy jako součást toku nesené vodním proudem a jejich vliv na výšku hladiny je pouze objemový, tedy zanedbatelný. Lze je počítat při nižším rozlivu v centimetrech, při velkých povodních, jakou byla např. povodeň v srpnu 2002, v milimetrech.

Určité **riziko představují náplavy v zimním období, zejména pod jezy**. Jezy vytváří větší plochy hladiny s relativně pomalejším průtokem, kdy řeka snáze a hlouběji promrzá. Pokud dojde k náhlému oteplení a tání v horním toku řeky, zvedne se výše hladiny a ledové kry z této velké plochy

přepadnou přes korunu jezu do prostoru, který bývá zpravidla o dost užší nežli nad jezem. Pokud je v podjezí náplav nebo dokonce ostrůvek vystupující nad hladinu, jde o další zúžení profilu, kterým by mohly ledy odcházet. Zvyšuje se tak riziko, že se ledy v podjezí nakupí, zatarasí řeku a způsobí tak nad touto ledovou hrází vzdušnou hladinu a záplavu. K podobnému jevu může ovšem dojít i na jiných místech řeky, ať již ve zúžení mezi přirozeným terénním reliéfem – jako např. pod Srbskem nebo u uměle vytvořených zábran, kterými jsou mosty a jiné stavby. Z tohoto hlediska je zřetelně opodstatněný požadavek na takovýchto místech, v podjezí a jiných rizikových místech, naplaveniny odtěžit v rámci korektní údržby, která je povinností správce toku. Takovému **záměru, odtěžit rizikové ostrůvky v místě přirozeného zúžení řeky, naše sdružení nikdy nebránilo** ani bránit nechce.

Již od počátku května 2003 poukazuje Správa CHKO Český kras a naše sdružení na skutečnost, že vodohospodářské orgány postupují v rozporu se zákonem, pokud posuzují zamýšlené akce Povodí Vltavy, s.p. jako údržbu vodního toku vyplývající z povinnosti správce, nikoli jako těžbu. Z uvedených údajů je nepochybné, že o údržbu se bude jednat pouze v menší části některých požadovaných zásahů, kde je odstranění nánosů skutečně odůvodněno. Naopak, většina z požadovaného objemu zásahů je těžbou, pro kterou musí vodohospodářské orgány zahájit řízení o povolení dle § 14 vodního zákona. To, že se této své povinnosti trvale brání, vedlo k řadě stížností a nakonec k žalobě Správnímú senátu Krajského soudu, kterou tento týden podáváme.

Správa CHKO Český kras, Doc. Ing. Vladimír Švihla, DrSc.

K problematice odstraňování šterkových nánosů z koryta řeky Berounky – výťah:

„... Uvažovaný objem nánosů zvyšuje hladinu v modelovém korytě asi o 21 cm, což ale platí pouze pro průtoky, které je koryto schopno pojmout, podle jeho tvaru tedy ne více než pro 5 – (10) leté vody. Ve chvíli, kdy průtok překročí možnosti koryta a voda vyběží, se vliv říčních nánosů na průběh povodně rychle snižuje (důsledek zvětšení průtočného profilu), zejména pokud jde o zvýšení hladiny v důsledku jejich přítomnosti. ... Domníváme se, že k odstranění nánosů by mělo dojít výběrově tam, kde se tyto dostávají nad hladinu nízkých vod, nejsou při okraji koryta a mohly by tak být příčinou jeho ucpání, následného zvětšení průtoku a způsobení povodně (zadržení ledů apod.) ...“

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, Ing. Tomáš Just

Protipovodňová ochrana v údolí Berounky – těžení říčních usazenin na území CHKO Český kras – výťah:

„... jak plyne z orientačních hydrotechnických propočtů dokládáných Vaším pracovištěm a jak to odpovídá obecným poznatkům o povodňové hydraulice vodních toků, může být /těžba usazenin/ nevýznamným až zanedbatelným příspěvkem k protipovodňové ochraně objektů, které je třeba chránit. Jestliže se odhadovaný vliv sedimentů na průběh povodni od desetileté vody výše pohybuje v jednotkách procent, pak známé zájmy ochrany přírody (samovolná revitalizace řečiště, ochrana významného krajinného rázu, ochrana chráněných druhů živočichů) by měly být důvodem k tomu, aby těžba usazenin nebyla prováděna nebo byla omezena na nejnutnější míru ...“

Výzkumný ústav vodohospodářský T.G.Masaryka, RNDr. Štěpán Hřebík

Těžba říčních usazenin Berounka – Karlštejn (ř. km 23,5 – 24,4) – výťah:

„... Proces pohybu plavenin je opravdu dynamický trvalý proces, který primárně závisí na kinetické energii vody. Pohyb plavenin, to znamená ukládání a odnos, se v daném úseku toku mění zejména v souvislosti s velikostí průtoků a rychlostí proudění (čím jsou hodnoty vyšší, tím je i odnos intenzivnější a týká se rozměrově větších složek substrátu) a morfologií koryta ... Při povodni tedy logicky k ukládání nánosů dochází až po kulminaci povodňové vlny. Šterkové nánosy jsou následkem povodni a nikoli příčinou a jejich vliv na udržení vody v korytě řeky během zvýšených průtoků je zanedbatelný ...“

Povodí Vltavy, s.p., útvár inženýrských činností, Ing. Pavel Filip

Berounka, Karlštejn – Hydrotechnické posouzení kapacity koryta – výťah:

„... Výpočet velkých vod pro stav koryta po prohrábce neprokázal žádné významné zvýšení kapacity koryta. Vzhledem k tomu, že nánosy vznikly v částech koryta, které mají při povodních sníženou průtočnost, neovlivní jejich odtěžení přímo průběh velkých vod, které ohrožují přilehlé pozemky. Lze mluvit pouze o nepřímém ovlivnění ... V zimním období se jedná zejména o ledochod. Při oblevě a náhlém i mírném zvýšení průtoků dojde k uvolnění ledové celiny v jezové zdrži a přepadu ledových ker přes jez v celé jeho šířce. Ty se pak mohou zachytit na nánosech zasahujících pod jez a následně vytvořit ledovou bariéru. ...“

Praha dne 17.11.2003

podrobnosti na: <http://www.mallorn.cz> (<http://www.mallorn.cz/berounka/index.html>)